

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Warszawie

LWA.410.027.02.2017
P/17/051

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Warszawie
ul. Filtrowa 57, 02-056 Warszawa
T +48 22 444 57 72, F +48 22 444 57 62
lwa@nik.gov.pl
Adres korespondencyjny: Skr. poczt. P-14, 00-950 Warszawa 1

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/17/051 – Zapobieganie zanieczyszczeniu wód związkami azotu ze źródeł rolniczych ¹
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Warszawie
Kontrolerzy	1. Robert Bartosik, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LWA/159/2017 z dnia 13 listopada 2017 r. 2. Wanda Dąbrowska, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LWA/168/2017 z dnia 23 listopada 2017 r. <p style="text-align: right;">(dowód: akta kontroli tom I str. 1-4)</p>
Jednostka kontrolowana	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie, ul. Zarzecze 13b, 03-194 Warszawa ²
Kierownik jednostki kontrolowanej	Dariusz Tomczak – p.o. Dyrektora RZGW ³ <p style="text-align: right;">(dowód: akta kontroli tom I str. 5-10, 386)</p>

II. Ocena kontrolowanej działalności⁴

Ocena ogólna

W ocenie Najwyższej Kontroli działania Dyrektora RZGW nie zapewniły w badanym okresie prawidłowego i wystarczającego zabezpieczenia wód przed zanieczyszczeniem związkami azotu ze źródeł rolniczych.

Zgodnie z art. 47 ust. 3 i 7 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne⁵, Dyrektor był zobowiązany do wyznaczenia wód wrażliwych na zanieczyszczenia związkami azotu ze źródeł rolniczych⁶ i obszarów szczególnie narażonych⁷, z których odpływ azotu do tych wód należy ograniczyć, a także do opracowania programów działań zapobiegawczych dla OSN⁸.

Przy wyznaczaniu w latach 2012-2016 wód wrażliwych oraz OSN w trzecim cyklu⁹ wdrożenia dyrektywy Rady z dnia 12 grudnia 1991 r. dotyczącej ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego¹⁰ Dyrektor nie uwzględnił w pełni wymagań określonych w art. 47 ust. 3 Prawa wodnego oraz kryteriów wskazanych w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie kryteriów wyznaczania wód wrażliwych

¹ Kontrolą objęto okres od 1 stycznia 2014 r. do czasu zakończenia kontroli, a także działania wcześniejsze w zakresie czynności planistycznych, przygotowawczych, wykonawczych, sprawozdawczych i organizacyjnych, o ile miały one wpływ na realizację kontrolowanych zadań lub ich efekty wystąpiły po 1 stycznia 2014 r.

² Dalej także: RZGW.

³ Od 1 lutego 2016 r. Wcześniej Dyrektorem RZGW byli: Leszek Bagiński od 1 stycznia do 17 listopada 2014 r., Iwona Gawłowska - od 16 lutego 2015 r. do 9 grudnia 2015 r. W okresie od 18 listopada 2014 r. do 15 lutego 2015 r. oraz od 10 grudnia 2015 r. do 31 stycznia 2016 r. nikt nie pełnił tej funkcji.

⁴ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna pomimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według tej skali byłoby nadmierne utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosowana jest ocena opisowa, bądź ocena ogólna uzupełniana jest o dodatkowe objaśnienie.

⁵ Dz.U. z 2017 r. poz. 1121, ze zm. Dalej także: Prawo wodne.

⁶ Dalej także: wody wrażliwe.

⁷ Dalej także: OSN.

⁸ Mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych.

⁹ Trzeci cykl realizacji dyrektywy azotanowej obejmował okres od 1 maja 2012 r. do 30 kwietnia 2016 r.

¹⁰ Dz. Urz. UE. L 375 z 31.12.1991, str. 1, ze zm. Dalej także: dyrektywa azotanowa.

na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych¹¹, ponieważ nie przeprowadził kompleksowej analizy jakości wód pod kątem zawartości azotanów, oceny stopnia eutrofizacji, tendencji wzrostowej zawartości azotanów i tendencji do eutrofizacji. Dyrektor nie dokonał weryfikacji wód na obszarze właściwości RZGW, przy wykorzystaniu wszystkich opracowań, którymi dysponował¹². Wynikiem takiego postępowania było ograniczenie liczby i powierzchni wód oraz OSN wyznaczonych na terenie działania RZGW do objęcia ochroną w trakcie trzeciego cyklu wdrożenia *dyrektywy azotanowej*, przy wykorzystaniu *programów działań zapobiegawczych*.

Również działania Dyrektora RZGW związane z opracowaniem *programów działań zapobiegawczych* dla OSN wyznaczonych w ww. okresie były w ocenie NIK niewystarczające i nie w pełni właściwe, z uwagi na:

- nieopracowanie *programów działań zapobiegawczych* dla OSN wyznaczonych w 2015 i 2016 r., co stanowiło naruszenie art. 5 ust. 1 *dyrektywy azotanowej*;
- pominięcie lub złagodzenie w *programach działań zapobiegawczych* wprowadzonych w 2013 r. dla OSN wyznaczonych w 2012 r. części środków zaradczych wskazanych w *rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać programy działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych*¹³, bez przeprowadzenia analiz dotyczących wpływu takich działań na poziom ochrony wód przed zanieczyszczeniem azotanami pochodzenia rolniczego;
- niestosowanie podczas procesu uzgadniania ze społeczeństwem projektów ww. *programów*, trybu postępowania określonego w *ustawie o udostępnianiu informacji o środowisku*.

Zdaniem Najwyższej Izby Kontroli powyższe nieprawidłowości miały negatywny wpływ na poziom zabezpieczenia wód na obszarze właściwości RZGW przed zanieczyszczeniami związkami azotu pochodzącego ze źródeł rolniczych. NIK zauważa jednak, że podstawowy wpływ na działania Dyrektora RZGW w ww. zakresie miały decyzje podejmowane na szczeblu centralnym.

NIK nie stwierdził nieprawidłowości przy wyznaczaniu przez Dyrektora RZGW wód wrażliwych i OSN w ramach czwartego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej*. Przy niezmiennym stanie prawnym i podobnych przesłankach merytorycznych co do stanu wód i wpływu na nie presji rolniczej, powierzchnia OSN na obszarze działania RZGW, w stosunku do wyznaczonej w trakcie trzeciego cyklu *dyrektywy azotanowej*, zwiększyła się ponad 11-krotnie (z 9 355,72 km² do 110 307,44 km²). Nie miało to jednak w badanym okresie wpływu na zwiększenie poziomu zabezpieczenia wód przed ww. zanieczyszczeniami, z uwagi na nieopracowanie przez Dyrektora RZGW *programu działań zapobiegawczych* dla OSN wyznaczonego w tym cyklu.

¹¹ Dz.U. Nr 241, poz. 2093. Dalej także: *rozporządzenie w sprawie wyznaczania wód wrażliwych*.

¹² Przy wyznaczaniu wód wrażliwych i OSN w trakcie trzeciego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej*, RZGW opierał się na opracowaniu Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa z 2011 r., pomijając (bez przeprowadzenia weryfikacji) informacje dotyczące dodatkowych obszarów występowania presji rolniczej, pochodzące z opracowań wykonanych przez Uniwersytet Warszawski w 2011 r. oraz Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej - PIB Oddział w Krakowie w 2013 r.

¹³ Dz.U. z 2003 r. Nr 4, poz. 44. Dalej także: *rozporządzenie w sprawie programów działań zapobiegawczych*.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Wyznaczanie wód wrażliwych na zanieczyszczenia związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszarów szczególnie narażonych na te zanieczyszczenia.

Opis stanu faktycznego

1.1. Zgodnie ze Statutem RZGW,¹⁴ obszar działania tej jednostki obejmował region wodny Środkowej Wisły¹⁵, region wodny Jarft¹⁶, region wodny Niemna¹⁷, region wodny Łyny i Węgorapy¹⁸ oraz region wodny Świeżej¹⁹. Był to obszar o powierzchni 111,47 tys. km² położony na terenie 11 województw, z których dwa (mazowieckie i podlaskie) obejmował w całości, a pozostałe dziewięć w części²⁰.

(dowód: akta kontroli tom I str. 11-13, 158, 163, 175, 385-386)

Zadania dyrektora RZGW, dotyczące wyznaczania wód wrażliwych i OSN oraz dotyczące koordynowania i nadzorowania realizacji *programów działań zapobiegawczych* zgodnie z kolejnymi Regulaminami Organizacyjnymi należały do właściwości:

- Regulamin z dnia 9 sierpnia 2007 r., po zmianach wprowadzonych w dniu 17 lutego 2011 r.²¹ – Wydziału Zasobów Wodnych i Ochrony Wód, funkcjonującego w Pionie Zasobów Wodnych oraz Zarządów Zlewni²²;
- Regulamin z 27 września 2013 r.²³ - Zespołu Ochrony Zasobów Wodnych (wchodzącego w skład Wydziału Kształtowania Zasobów Wodnych), a następnie od dnia 12 stycznia 2016 r.²⁴ - Wydziału Planowania Gospodarowania Wodami oraz Zarządów Zlewni.

Odpowiedzialność za realizację tych zadań przypisano kierownikom tych komórek organizacyjnych i zatrudnionym w nich pracownikom w zakresach obowiązków. W zakresach obowiązków opracowanych dla pracowników wydziałów, zespołów i zarządów zlewni wymieniono konkretne zadania.

(dowód: akta kontroli tom I str. 14-40)

1.2. Dyrektor RZGW, realizując obowiązki wynikające z dyrektywy azotanowej oraz postanowień art. 47 ust. 3 *Prawa wodnego*, określał w drodze rozporządzeń wody wrażliwe oraz OSN.

W ramach trzeciego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej*, Dyrektor wyznaczył jako wrażliwe na zanieczyszczenia związkami azotu ogółem 208 jednolitych części wód²⁵ (położonych na terenie siedmiu województw), w tym 204 JCW powierzchniowych i cztery JCW podziemne, z czego 89 JCW wyznaczył w 2012 r., a 119 JCW wyznaczył dodatkowo w latach 2015-2016²⁶.

W rozporządzeniach w sprawie określenia wód wrażliwych Dyrektor RZGW wyznaczył również 51 OSN o łącznej powierzchni 9 355,72 km², co stanowiło 8,39%

¹⁴ Nadanym zarządzeniem Nr 45 Ministra Środowiska z dnia 30 listopada 2013 r. (Dz. Urz. Min. Środowiska z 2013 r., poz. 55)

¹⁵ Zlewnia Wisły Środkowej (684 km długości Wisły od ujścia rzeki Sany koło Annopola do miejscowości Korabniki k. Włocławka) o pow. 101,04 tys. km²; w tym zlewnie: Wieprza – 10,4 tys. km², Pilicy – 9,3 tys. km², Narwi – 53,9 tys. km² (w tym Bugu – 19,3 tys. km²), Bzury – 7,8 tys. km².

¹⁶ Zlewnia Jarft – 0,21 tys. km².

¹⁷ Zlewnia Niemna – rzeki Czarna i Harcza – 2,52 tys. km².

¹⁸ Zlewnia Pregoly – 7,5 tys. km².

¹⁹ Zlewnia Świeżej – 0,16 tys. km².

²⁰ Województwa: kujawsko-pomorskie – 14%, lubelskie – 89%, łódzkie – 51%, warmińsko-mazurskie – 67%, wielkopolskie – mniej niż 1%, śląskie – 8%, świętokrzyskie – 36%, małopolskie – 1% i podkarpackie – 1%.

²¹ Zarządzeniem Dyrektora RZGW Nr 12/2011.

²² Z siedzibami w Dębem, Giżycku, Ostrowcu Świętokrzyskim, Puławach i Warszawie.

²³ Wprowadzony zarządzeniem Dyrektora RZGW Nr 57/2013.

²⁴ Po zmianie Regulaminu organizacyjnego wprowadzonej zarządzeniem Dyrektora RZGW Nr 13/2016.

²⁵ Dalej także „JCW”.

²⁶ Rozporządzenia wyznaczające ww. wody wrażliwe utraciły moc w dniach 14-20 kwietnia 2017 r., na podstawie kolejnych rozporządzeń Dyrektora RZGW z dnia 29 marca 2017 r. w sprawie wyznaczenia wód wrażliwych na terenie poszczególnych województw (w ramach IV cyklu dyrektywy azotanowej).

obszaru znajdującego się we właściwości RZGW, z czego 19 OSN o powierzchni 4 953,13 km² (4,44% obszaru właściwości RZGW) wyznaczył w 2012 r., a 32 OSN o powierzchni 4 402,59 km² (3,95% obszaru właściwości RZGW) wyznaczył dodatkowo w latach 2015-2016.

W ramach czwartego cyklu wdrażania dyrektywy azotanowej, obowiązującego w latach 2016-2020 – Dyrektor RZGW w rozporządzeniu z dnia 29 marca 2017 r.²⁷ wyznaczył jako wrażliwe na zanieczyszczenia związkami azotu ogółem 386 JCW (położonych na terenie ośmiu województw), w tym 354 JCW powierzchniowych oraz 32 JCW podziemne.

W rozporządzeniu z 29 marca 2017 r. Dyrektor RZGW wyznaczył jedno OSN położone na terenie 11 województw o powierzchni łącznej 110 307,44 km², co stanowiło 98,96% obszaru właściwości RZGW.

(dowód: akta kontroli tom I str. 40-78, 175, 311-312; tom II str. 1-2)

1.3. Pismem z 5 października 2010 r. Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej²⁸ przesłał do dyrektorów RZGW „Wezwanie do usunięcia uchybienia – Naruszenie nr 210/2063” zawierające zarzuty Komisji Europejskiej *wobec Polski w sprawie niewłaściwej implementacji niektórych przepisów dyrektywy azotanowej w krajowych uregulowaniach*. Dotyczyły one m.in. niewystarczającego wyznaczenia wód wrażliwych i OSN przez dyrektorów rzgw, a w konsekwencji nieustanowienia programów działań zapobiegawczych dla obszarów, które powinny być wyznaczone jako strefy zagrożenia zgodnie z art. 3 *dyrektywy azotanowej*. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w wyroku z dnia 20 listopada 2014 r.²⁹ uznał te zarzuty za zasadne.

(dowód: akta kontroli tom II str. 277-327)

Dyrektor RZGW wyjaśnił m.in., że podejmując prace nad wyznaczeniem wód wrażliwych oraz OSN w ramach trzeciego cyklu wdrażania dyrektywy azotanowej, RZGW kierowało się dyspozycjami z KZGW. Podstawę do weryfikacji wód wrażliwych i OSN, zgodnie z ww. dyspozycjami, stanowiło opracowanie Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa³⁰ z 2011 r. pt. „Ocena presji rolniczej na stan wód powierzchniowych i podziemnych oraz wskazanie obszarów szczególnie narażonych na zanieczyszczenia azotanami pochodzenia rolniczego”³¹ oraz wyniki Państwowego Monitoringu Środowiska³²:

- z lat 2007-2010 dla wód powierzchniowych płynących oraz z lat 2004-2010 dla wód podziemnych – w odniesieniu do kryterium, jakim jest zagrożenie zanieczyszczeniem lub zanieczyszczenie tych wód stwierdzone na podstawie stężenia w nich azotanów;
- za lata 2007-2009 – w odniesieniu do kryterium, jakim jest eutrofizacja wód powierzchniowych płynących i stosujących, biorąc pod uwagę stężenia azotu azotanowego w wodach powierzchniowych płynących i stężenia azotu ogólnego w wodach powierzchniowych stojących.

(dowód: akta kontroli tom I str. 149, 164-170)

²⁷Rozporządzenie Dyrektora RZGW z dnia 29 marca 2017 r. zostało opublikowane w dziennikach urzędowych poszczególnych województw, na obszarze których wyznaczono wody wrażliwe i OSN.

²⁸Dalej także: KZGW.

²⁹<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=159825&pageIndex=0&doclang=pl&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=788310>

³⁰Dalej także IUNG.

³¹Wykonanie na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, dalej także opracowanie IUNG.

³²Dalej także PMS.

W piśmie z 5 stycznia 2011 r. Prezes KZGW przesłał do wiadomości i wykorzystania przez dyrektorów regionalnych zarządów gospodarki wodnej³³ przy wdrażaniu *dyrektywy azotanowej* ustalenia ze spotkania w dniu 16 grudnia 2010 r. przedstawicieli resortów środowiska i rolnictwa, którego przedmiotem była spójna strategia w zakresie wyznaczania w Polsce OSN w latach 2012-2015.

Wskazano w nich m.in., że Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi w terminie do końca czerwca 2011 r. przedstawi Ministerstwu Środowiska oraz KZGW twarde naukowe dowody oraz analizy na temat stanu rolnictwa w Polsce wraz z oceną presji rolniczej i jej wpływu na stan wód powierzchniowych i podziemnych oraz wskazaniem obszarów szczególnie narażonych na zanieczyszczenia azotanami pochodzenia rolniczego. Przy wykonywaniu ww. analiz wykorzystane miały być aktualne wyniki monitoringu oraz oceny eutrofizacji Głównego Inspektora Ochrony Środowiska, przekazane za pośrednictwem Ministerstwa Środowiska.

Naukowe dowody oraz analizy stanowić miały podstawę do określenia przez dyrektorów rzgw w rozporządzeniach na lata 2012-2015 obszarów szczególnie narażonych na zanieczyszczenia azotanami pochodzenia rolniczego.

(dowód: akta kontroli, tom I str. 95-96)

Przy piśmie z 28 grudnia 2011 r. KZGW przesłał do dyrektorów rzgw opracowanie IUNG wykonane na zlecenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, zawierające opis modelu zastosowanego do wyznaczania OSN i sposobu ich weryfikacji oraz zweryfikowaną mapę obszarów wstępnie zakwalifikowanych jako proponowane strefy OSN. Do dyrektorów rzgw zwrócono się o wyrażenie opinii na temat jego przydatności i możliwości wykorzystania do wydania rozporządzeń w sprawie wyznaczania OSN, mając na względzie wszystkie uwagi Komisji Europejskiej, dotyczące powierzchni i rozmieszczenia OSN.

Jak wynika z informacji zamieszczonych we wstępie opracowania IUNG, w celu wyznaczenia OSN zastosowano podejście modelowe.

(dowód: akta kontroli tom I str. 109-124)

W kolejnym piśmie z 5 stycznia 2012 r. Prezes KZGW zwrócił się do dyrektorów rzgw o pilne przygotowanie projektów rozporządzeń w sprawie określenia wód wrażliwych oraz OSN i ich przesłanie do KZGW do 17 stycznia 2012 r., w celu ich przekazania Komisji Europejskiej do 25 stycznia 2012 r.

Wskazał, że do wyznaczania OSN należy przyjąć opracowanie IUNG jako bazę wyjściową, zgodnie z ustaleniami pomiędzy Ministerstwem Środowiska i Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi, korzystając jednocześnie przy weryfikacji projektowanych OSN z opracowania Uniwersytetu Warszawskiego z 2011 r., pt. *„Wyznaczanie obszarów znajdujących się pod rzeczywistą presją działalności rolniczej ze względu na zanieczyszczenia wód związkami azotu”* oraz z własnych doświadczeń i spostrzeżeń w ramach dostępności do wyników lokalnego monitoringu.

(dowód: akta kontroli tom I str. 109-135)

W piśmie z 9 stycznia 2012 r. Dyrektor RZGW zgłosił do KZGW następujące uwagi do opracowania IUNG: brak wskazania wód wrażliwych na zanieczyszczenia związkami azotu ze źródeł rolniczych; w części opisowej brak informacji, jakie dane monitoringowe dla wód powierzchniowych i podziemnych były podstawą weryfikacji uzyskanych z modelu obrębów; brak wskazania, w jaki sposób uwzględniona została eutrofizacja jezior; proponowany układ obrębów do wyznaczania OSN niemający odniesienia do układu zlewniowego nie gwarantuje ograniczenia dopływu azotu do wód. Dyrektor RZGW poinformował ponadto, że na podstawie otrzymanej

---

³³ Dalej także: rzgw.

pracy przystąpił do wyznaczania OSN dokonując korekt polegających na wyłączeniu/dodaniu obrębów, w których udział powierzchni użytków rolnych o przewidywanym przez model IUNG stężeniu azotu azotanowego w odpływie większym niż 10 mg/l stanowi ponad połowę użytków rolnych w obrębie. W przypadku zlewni JCW rzecznych wyłączane są obręby, których ponad połowa powierzchni znajduje się w zlewniach nieobjętych monitoringiem krajowym, obręby pojedyncze oraz obręby, których powierzchnia stanowi mniej niż 50% powierzchni zlewni (o ile taki obręb nie stanowi OSN w zlewni JCW sąsiadującej). Dodawane są obręby dla zachowania ciągłości wyznaczonego OSN oraz obręby (po indywidualnej analizie) wskazane w pracy jako będące pod presją, w zlewniach monitorowanych, jednak leżących powyżej zlewni, w których stwierdzono przekroczenia wskazujące na zanieczyszczenie azotanami lub eutrofizację. W przypadku obrębów, które położone są w zlewniach zeutrofizowanych jezior/zbiorników (wskazane na podstawie opracowania pt.: „Sformułowanie w warunkach korzystania z wód regionu wodnego ograniczeń w korzystaniu z wód jezior lub zbiorników oraz w użytkowaniu ich zlewni” – opracowanego przez MGGP, Kraków 2010), wyłączano obręby, w których powierzchnia użytków rolnych stanowi mniej niż 50% powierzchni użytków rolnych w zlewni oraz obręby wskazane w zlewniach jezior/zbiorników, których nie uznano za zeutrofizowane zgodnie z oceną GIOŚ za lata 2007-2009. Do obrębów wskazanych w opracowaniu, ze względu na przekroczenia stężenia azotanów w wodach podziemnych stwierdzone na podstawie danych monitoringowych z lat 2004-2010, dodawane będą obręby sąsiadujące, spełniające minimalne kryteria wydzielenia OSN. Na obecnym etapie rozważań, jako wody wrażliwe wskazać należy całe jednolite części wód rzecznych (lub ciek główny), w których wyznaczone zostaną OSN zgodnie z przyjętą procedurą oraz dla wód podziemnych studnie ze stwierdzonym przekroczeniem stężenia azotanów.

(dowód: akta kontroli tom I str. 136-144)

18 stycznia 2012 r. Dyrektor RZGW przesłał do KZGW projekty rozporządzeń w sprawie określenia wód wrażliwych oraz OSN. Dyrektor wskazał, że łączna powierzchnia proponowanych do utworzenia OSN wynosi 10 711,62 km²³⁴, co stanowi 9,61% obszaru właściwości RZGW.

Poinformował ponadto, że podstawą weryfikacji, zgodnie z zaleceniem KZGW, było opracowanie IUNG. RZGW przeprowadził korekty wskazanych przez IUNG obrębów w celu zachowania ciągłości obszarów na podstawie analizy rolniczego użytkowania wyłączanych obrębów. Starano się także uwzględnić dodatkowe uwagi Komisji Europejskiej dotyczące oceny realizacji dyrektywy azotanowej. Projekty rozporządzeń zostały przekazane do odpowiednich ośmiu wojewódzkich inspektoratów ochrony środowiska z prośbą o zaakceptowanie. Wszystkie inspektoraty przekazały uwagi, z których większość dotyczyła wyznaczania OSN na obszarach niemonitorowanych oraz na obszarach, gdzie zawartość azotanów jest niższa niż 50mg/l i wyższa niż 10 mg/l. RZGW starał się uwzględnić uwagi merytoryczne wynikające ze znajomości lokalnych warunków, nie uwzględniono natomiast uwag związanych z wyłączeniem obszarów niemonitorowanych, lecz wskazanych w pracy IUNG jako będących pod presją rolniczą. Projekty rozporządzeń przekazano do wiadomości właściwych wojewodów.

(dowód: akta kontroli tom I str. 176)

---

³⁴ Sumaryczna powierzchnia okręgów wyznaczonych dla OSN w rozporządzeniach województw był zawyżona, bo okręgi obejmowały też niewielkie obszary wykraczające poza teren OSN.

W odpowiedzi na uwagi KZGW z 20 stycznia 2012 r., dotyczące stwierdzonych błędów, Dyrektor RZGW 31 stycznia przekazał do KZGW zweryfikowane projekty rozporządzeń w zakresie wskazanym w piśmie KZGW.

(dowód: akta kontroli tom I str. 177-179)

W przygotowanych przez Dyrektora RZGW w styczniu 2012 r. projektach rozporządzeń, przekazanych do KZGW w celu przygotowania odpowiedzi na uzasadnione zastrzeżenia Komisji Europejskiej, jako wody wrażliwe wskazano 238 JCW oraz wyznaczono 35 OSN o łącznej powierzchni 10 407,61 km², co stanowiło 9,33% obszaru właściwości RZGW.

(dowód: akta kontroli tom I str. 175)

Pismem z 13 kwietnia 2012 r. Prezes KZGW polecił rzgw wstrzymanie wszelkich działań w zakresie OSN do czasu wyjaśnienia na szczeblu politycznym zgłaszanych zagadnień.

Kolejnym pismem z 27 kwietnia 2012 r. poprosił o ponowną analizę i zmniejszenie wyznaczonych w ostatnim czasie OSN dla części województw (m.in. kujawsko-pomorskiego, łódzkiego oraz mazowieckiego w części północnej), informując, że wynika to z ustaleń spotkania pomiędzy Sekretarzem Stanu w Ministerstwie Środowiska i Ministrem Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Pismem z 7 maja 2012 r. Prezes KZGW poinformował, że po rozmowie z Ministrem Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Podsekretarzem Stanu w Ministerstwie Środowiska podjęta została decyzja, że dla części województw (m.in. warmińsko-mazurskiego, mazowieckiego poza częścią północną, podlaskiego, świętokrzyskiego) projekty rozporządzeń dyrektorów RZGW zostaną przekazane Komisji Europejskiej i mogą być przekazane do druku w dziennikach urzędowych poszczególnych województw, a dla pozostałych województw (m.in. kujawsko-pomorskiego, łódzkiego, mazowieckiego w części północnej) właściwe RZGW wykonają dodatkową analizę, polegającą na nałożeniu na siebie dwóch opracowań – IUNG i Uniwersytetu Warszawskiego.

(dowód: akta kontroli tom I str. 180-182)

W piśmie z 10 maja 2012 r. Dyrektor RZGW poinformował Prezesa KZGW o wynikach dodatkowej analizy wyznaczonych OSN, w ramach której nałożono na siebie wyniki opracowań IUNG i Uniwersytetu Warszawskiego. Podsumowując wyniki analizy poinformował, że obszary wskazane przez IUNG zasadniczo różnią się od zaproponowanych w modelu Uniwersytetu Warszawskiego, co jest widoczne zwłaszcza w rejonie północnego Mazowsza, którego obszar proponowany przez Uniwersytet jest zdecydowanie większy niż proponowany przez RZGW do wyznaczenia jako OSN, a także w województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim. Dyrektor przedstawił propozycje zmian w dotychczas wyznaczonych OSN na terenie województw łódzkiego, mazowieckiego oraz kujawsko-pomorskiego, polegające m.in. na usunięciu siedmiu z nich oraz zmniejszeniu obszaru kolejnych dwóch.

Poinformował także, że projekty rozporządzeń w sprawie wyznaczenia wód wrażliwych i OSN dla województw: świętokrzyskiego, lubelskiego i warmińsko-mazurskiego nie zostały uzgodnione przez właściwych wojewodów pomimo prowadzonej intensywnej korespondencji. Jako argumenty uniemożliwiające uzgodnienie projektów wojewodowie wskazywali: objęcie OSN obszarów niemonitorowanych w ramach PMS, przyjęcie zbyt niskiej wartości granicznej do wyznaczania OSN tj. NO₃ – 10 mg/l, brak presji (wg wojewodów) w przypadku niektórych z proponowanych OSN, jak również błędne założenia przyjęte w modelu IUNG.

(dowód: akta kontroli tom I str. 183-188)

W notatce z rozmowy telefonicznej przeprowadzonej 28 maja 2012 r. z Prezesem KZGW wskazano, że RZGW otrzymał dyspozycję niepublikowania rozporządzeń określających wody wrażliwe i OSN obejmującą również te województwa, dla których uzyskano uzgodnienia. Przyczyną było oczekiwanie na podjęcie na szczeblu rządowym politycznej decyzji w sprawie wskazania OSN w kraju.

(dowód: akta kontroli tom I str. 189, 190)

Pismem z 14 czerwca 2012 r. KZGW zwrócił się do dyrektorów rzgw o przekazanie do druku w dziennikach urzędowych województw rozporządzeń dotyczących wyznaczania OSN w wariantach prezentowanych na spotkaniu 14 maja 2012 r., tj. zmniejszonych w stosunku do wersji przygotowanej w I kwartale 2012 r. w oparciu o opracowanie IUNG.

(dowód: akta kontroli tom I str. 191)

W rozporządzeniach ogłoszonych przez Dyrektora RZGW w okresie od lipca do października 2012 r., w ramach trzeciego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej*, jako wody wrażliwe określono ogółem 89 JCW oraz wyznaczono 19 OSN o łącznej powierzchni 4 953,13 km², co stanowiło 4,44% obszaru właściwości RZGW. W stosunku do pierwotnych projektów rozporządzeń w tej sprawie liczba wyznaczonych wód wrażliwych zmniejszyła się o 149 JCW, liczba OSN o 16, a ich łączna powierzchnia o 5 454,08 km² (tj. o ponad połowę). W przypadku województwa podlaskiego rozporządzeniem z 8 października 2012 r. zastąpiono wcześniej wydane rozporządzenie z 27 kwietnia 2012 r., zmniejszając liczbę wyznaczonych wód wrażliwych oraz OSN (z 5 do 3), wskutek czego łączna powierzchnia OSN wyznaczonych na terenie tego województwa zmniejszyła się z 1 054,29 km² do 435,91 km² (tj. ponad dwukrotnie).

(dowód: akta kontroli tom I str. 175,196-211)

Dyrektor RZGW wyjaśnił, że w trakcie prac nad wyznaczeniem wód wrażliwych i OSN w trzecim cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej*, dane pochodzące z opracowania IUNG zostały zestawione z wynikami badań jakości wód przeprowadzanych w ramach PMŚ. Przesłanki merytoryczne za wyznaczeniem dodatkowych wód wrażliwych i OSN stanowiły wyniki ww. ekspertyzy IUNG oraz zasada przezorności, o której była mowa w zastrzeżeniach Komisji Europejskiej. Jednakże z uwagi na brak umocowania w polskim prawodawstwie stosowania zasady przezorności przy wyznaczeniu OSN, a także obawy wojewodów przed zachwianiem równowagi konkurencyjności gospodarstw rolnych, zobowiązany był podczas wyznaczania OSN w 2012 r. dostosować się do uwag wojewodów i wyłączyć z wyznaczania wody nieobjęte monitoringiem oraz część wód, dla których opracowanie Uniwersytetu Warszawskiego nie potwierdzało występowania znaczącej presji rolniczej.

Dyrektor wskazał ponadto, że RZGW nie miał możliwości dokonania analizy dotyczącej tendencji wód do eutrofizacji, z uwagi na zbyt krótki okres dostępnych danych monitoringowych. Przekazana RZGW ocena eutrofizacji wód za lata 2007-2009 nie zawierała takich ocen. Nie zlecał wykonania pogłębionej analizy presji rolniczej na zanieczyszczenie wód w obszarze działania RZGW, gdyż wyznaczanie wód wrażliwych i OSN w trzecim cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej* było realizowane zgodnie ze strategią ustaloną przez Ministra Środowiska i Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, a RZGW był zobowiązany zastosować się do niej, zatem wykonanie opracowań eksperckich innych niż ustalone na szczeblu centralnym nie było możliwe.

(dowód: akta kontroli tom I str. 148-153, 166-169, 327-330, 352-355)

1.4. Pismem z 11 czerwca 2014 r. Zastępca Prezesa KZGW, zwrócił się do dyrektorów rzgw, o niezwłoczne wykonanie polecenia Sekretarza Stanu z Ministerstwa Środowiska z 5 czerwca 2014 r. w sprawie zwiększenia powierzchni OSN w ramach trzeciego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej*.

(dowód: akta kontroli tom I str. 212-213)

Prezes KZGW w piśmie z 3 października 2014 r. (przesłanym do wiadomości dyrektorów rzgw) poinformował Ministerstwo Środowiska, że dyrektorzy regionalnych zarządów gospodarki wodnej podjęli działania dotyczące wyznaczenia OSN w obowiązującym cyklu w oparciu o projekty rozporządzeń³⁵ przekazanych do KE, które nie zostały wyznaczone w 2012 r., zaznaczając że w sytuacji gdy w projektach rozporządzeń z 2012 r. wyznaczono obszar szczególnie narażony, dla którego do chwili obecnej nie ma dostępnych danych monitoringowych, to korzystając z zasady przezorności ten OSN zostanie również wyznaczony.

(dowód: akta kontroli tom I str. 214-217)

W ramach realizacji ww. dyspozycji Dyrektor RZGW opracował i wydał w okresie od 30 czerwca 2015 r. do 25 marca 2016 r. rozporządzenia w sprawie wyznaczenia dodatkowych wód wrażliwych oraz OSN na terenie pięciu województw: lubelskiego, łódzkiego, mazowieckiego, podlaskiego i warmińsko-mazurskiego, na podstawie których wyznaczono dodatkowo 119 JCW określonych jako wrażliwe oraz 32 OSN o łącznej powierzchni 4 402,58 km². Po wydaniu tych rozporządzeń łączna powierzchnia OSN wyznaczonych przez Dyrektora RZGW w ramach trzeciego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej* wynosiła ogółem 9 355,71 km², co stanowiło 8,39% obszaru właściwości RZGW.

W uzasadnieniu do jednego z rozporządzeń³⁶ podano, że wskazania wód wrażliwych i OSN dokonano w oparciu o wyniki opracowania IUNG z 2011 r. oraz dane pochodzące z PMS. W przypadku JCW rzecznych, nieobjętych badaniami PMS, decydujące były wyniki monitoringu w częściach wód będących ich bezpośrednimi odbiornikami. W przypadku JCW jeziornych, nieobjętych badaniami PMS, wskazania wód wrażliwych dokonano kierując się zasadą przezorności mającą swe uzasadnienie w wynikach opracowania IUNG, a także wynikach ocen stanu ekologicznego jezior stanowiących ekstrapolację ocen z podobnych jezior monitorowanych w latach 2007-2012. Wskazano, że działanie to było zgodne z ustaleniami podjętymi 16 grudnia 2010 r. przez Sekretarza Stanu w Ministerstwie Środowiska oraz Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie spójnej strategii w zakresie wyznaczania w latach 2012-2015 obszarów szczególnie narażonych na zanieczyszczenia azotanami pochodzenia rolniczego.

(dowód: akta kontroli tom I str. 175, 219-230)

Dyrektor RZGW wyjaśnił m.in., że powołując się na zasadę przezorności, wyznaczył w latach 2015-2016 dodatkowe wody wrażliwe i powierzchnie OSN, które nie były akceptowane przez wojewodów w trakcie uzgodnień prowadzonych w 2012 r., zwiększając powierzchnię OSN do poziomu zgodnego ze wskazaniem OSN według ekspertyzy IUNG z 2011 r. Wyjątek stanowiły JCW i OSN zlokalizowane na terenie województw kujawsko-pomorskiego i świętokrzyskiego, w przypadku których nie uzyskano uzgodnienia wojewodów. Dodatkowe rozporządzenia nie uwzględniają również części wód wrażliwych i OSN, pierwotnie planowanych do wyznaczenia w 2012 r., ale negatywnie zweryfikowanych na etapie prowadzonych uzgodnień z wojewodami oraz Wojewódzkimi Inspektoratami Ochrony Środowiska.

(dowód: akta kontroli tom I str. 153)

³⁵ Przekazane 27 stycznia 2012 r. do KE przy odpowiedzi na uzasadnioną opinię do naruszenia 2010/2063.

³⁶ Nr 4/2016 z dnia 25 marca 2016 r., na podstawie którego wyznaczono dodatkowe wody wrażliwe i OSN na terenie województwa warmińsko-mazurskiego.

Według opracowania IUNG z 2011 r., pt. „Ocena presji rolniczej na stan wód powierzchniowych i podziemnych oraz wskazania obszarów szczególnie narażonych na zanieczyszczenia azotanami pochodzenia rolniczego”, na terenie właściwości RZGW, na obszarze na którym stwierdzono występowanie presji rolniczej położonych było 528 JCW.

Według opracowania Uniwersytetu Warszawskiego z 2011 r., pt. „Wyznaczanie obszarów znajdujących się pod rzeczywistą presją działalności rolniczej ze względu na zanieczyszczenia wód związkami azotu”, na obszarze występowania presji rolniczej położonych było 957 JCW.

Według opracowania Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej – PIB Oddział w Krakowie z 2013 r., pt. „Opracowanie analizy presji i wpływów zanieczyszczeń antropogenicznych w szczegółowym ujęciu wszystkich kategorii wód dla potrzeb opracowania aktualizacji programów działań i planów gospodarowania wodami”, w którym analizowano tylko JCW rzeczne, na obszarze występowania presji rolniczej położonych było 1344 JCW rzecznych (presji nie podlegały 4 JCW).

Dyrektor RZGW w rozporządzeniach wydanych w trakcie trzeciego cyklu wdrażania dyrektywy azotanowej nie wyznaczył jako wody wrażliwe 77 JCW, które znajdowały się na obszarze objętym presją rolniczą zarówno wg danych zawartych w opracowaniu IUNG, jak i wg opracowań wykonanych przez Uniwersytet Warszawski oraz Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej – PIB Oddział w Krakowie.

(dowód: akta kontroli tom I str. 235-280)

Dyrektor RZGW wyjaśnił, że ww. opracowania nie stanowiły łącznie podstawy do wyznaczania wód wrażliwych i OSN w trzecim cyklu wdrażania dyrektywy azotanowej. Główny materiał wyjściowy do wyznaczania wód wrażliwych i OSN w tym cyklu stanowiło opracowanie IUNG zgodnie ze spójną strategią ustaloną przez Ministra Środowiska i Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Wyniki opracowania IUNG stanowiły odpowiedź Polski na uzasadnioną opinię Komisji Europejskiej w sprawie naruszenia dyrektywy azotanowej. Powoływanie się RZGW na inne opracowania merytoryczne w celu weryfikacji wód wrażliwych stanowiłoby niezastosowanie się do ustaleń wspólnej strategii przyjętej na szczeblu centralnym.

(dowód: akta kontroli tom I str. 353)

W 10 przypadkach, jako wrażliwych nie wyznaczono JCW³⁷ znajdujących się na obszarach z presją rolniczą wg opracowania IUNG, dla których wyniki prowadzonego monitoringu w latach 2007-2015 w ramach PMS³⁷ każdorazowo wykazywały, że należy je uznać za zanieczyszczone lub zagrożone zanieczyszczeniem związkami azotu ze źródeł rolniczych.

(dowód: akta kontroli tom I str. 235-280)

Przyczynami niewyznaczenia ww. JCW jako wrażliwych, według RZGW, były następujące okoliczności:

- w dziewięciu przypadkach pojedynczy obręb zagrożony presją rolniczą wg opracowania IUNG lub nieistotny udział zagrożonych użytków rolnych w zlewni JCW;
- w jednym przypadku brak uzgodnienia ze strony wojewody kujawsko-pomorskiego³⁸.

(dowód: akta kontroli tom I str. 235-280, 328)

³⁷ Dotyczyło to następujących JCW: „Strawa”, „Moszczanka”, „Domaradzka Struga”, „Zwierzyniec”, „Chelmiczka”, „Skierniewka od dopływu spod Dębowej Góry do ujścia”, „Bug od Broku do dopływu z Sitna”, „Czernica”, „Ciemięga”, „Bystrzyca od Kosarzewki do Zbiornika Zemborzyckiego”.

³⁸ Dotyczyło to JCW „Chelmiczka”.

Dyrektor RZGW wyjaśnił, że wyznaczanie jako OSN pojedynczych obrębów w odniesieniu do zlewni JCW powierzchniowych płynących byłoby równoznaczne z podejmowaniem niewspółmiernych środków w stosunku do skali potencjalnej presji w zlewni na stan wód. Pojedyncze obręby mogły być i były wskazywane jako OSN w przypadku JCW powierzchniowych jeziornych lub punktów pomiarowych wód podziemnych. Jako nieistotny udział zagrożonych użytków rolnych w zlewni wód powierzchniowych uznawano powierzchnie nieprzekraczającą 100 ha. Kryterium to odwołuje się do progu 100 ha użytków rolnych na OSN w odniesieniu do obowiązku opracowania planu nawożenia, ustalonego ekspercko w ramach prac Grupy roboczej nad wzorcowym *programem działań zapobiegawczych*.

(dowód: akta kontroli tom I str. 352)

Powierzchnia OSN wyznaczona przez Dyrektora RZGW w trzecim cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej* była mniejsza niż powierzchnia zlewni wód określonych w tym cyklu jako wody wrażliwe. W przypadku JCW rzecznych stanowiła 48,9% ogólnej powierzchni zlewni, a w przypadku JCW jeziornych 54,6%.

(dowód: akta kontroli tom I str. 281-283)

Dyrektor RZGW wyjaśnił, że podstawę wyznaczenia wód wrażliwych i OSN stanowiły nie tylko wyniki PMS, ale również charakterystyka uwarunkowań naturalnych i presji rolniczej. Podstawą wskazania obszarów zagrożonych wymywaniem związków azotu z profilu glebowego do wód drenarskich stanowiły wyniki opracowania IUNG.

(dowód: akta kontroli tom I str. 329)

Dyrektor RZGW w październiku 2012 r. zwrócił się do WIOŚ w województwach łódzkim, mazowieckim, warmińsko-mazurskim oraz świętokrzyskim z prośbą objęcia (w ramach PMS) badaniami m.in. JCW nieuwzględnionych w rozporządzeniach w sprawie wyznaczenia wód wrażliwych, nieobjętych w latach 2007-2010 badaniami w ramach PMS, które według ekspertyzy IUNG znajdowały się na obszarach z presją rolniczą. Celem tych badań miało być rozpoznanie stanu zanieczyszczenia tych wód na potrzeby kolejnej weryfikacji OSN w 2016 r. Do ww. pism ustosunkowały się WIOŚ w Łodzi i Warszawie, które poinformowały o zaplanowaniu badań monitoringowych w latach 2013-2014 dla części JCW, wskazanych przez RZGW. Wskazały jednocześnie, że nie ma możliwości przebadania części JCW, gdyż są to ciekły okresowo płynące. WIOŚ w Warszawie wskazał ponadto na brak środków finansowych i możliwości technicznych Laboratorium (m.in. „mocy przerobowej”) niezbędnych do przebadania wszystkich dodatkowych JCW.

(dowód: akta kontroli tom I str. 331-348)

Dyrektor RZGW wyjaśnił, że wskazując WIOŚ JCW wymagające objęcia badaniami w ramach Programu PMS na lata 2016-2020 odnosił się do wód wyznaczonych jako wrażliwe w czwartym cyklu *dyrektywy azotanowej*, w związku z objęciem całego obszaru RZGW jako narażonego na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych.

(dowód: akta kontroli tom I str. 355)

1.5. W celu określenia wód wrażliwych i OSN w ramach czwartego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej*, na zlecenie RZGW wykonane zostało w październiku 2015 r. przez podmiot zewnętrzny opracowanie pt. *„Weryfikacja wyznaczania wód wrażliwych na zanieczyszczenia związkami azotu ze źródeł rolniczych i obszarów szczególnie narażonych, z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć i przygotowanie raportu z realizacji wdrażania Dyrektywy Azotanowej”*.

Opracowanie to, uwzględniające kryteria wyznaczania wód określone w przepisach krajowych oraz zasadę przezorności, stanowiło podstawę merytoryczną *rozporządzenia Dyrektora RZGW z dnia 23 marca 2017 r. w sprawie określenia wód powierzchniowych i podziemnych wrażliwych na zanieczyszczenia związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszaru szczególnie narażonego, w którym odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć w granicach regionów wodnych: Środkowej Wisły, Łyny i Węgorapy, Niemna, Świeżej oraz Jarft*³⁹.

W rozporządzeniu Dyrektor RZGW wyznaczył jedno OSN położone na terenie 11 województw o powierzchni łącznej 110 307,44 km², co stanowiło 98,96% obszaru właściwości RZGW.

W uzasadnieniu *rozporządzenia* wskazano m.in., że przy określaniu wód wrażliwych i OSN wzięto pod uwagę zarzuty Komisji Europejskiej, podtrzymane w wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 20 listopada 2014 r., dotyczące uchybienia zobowiązaniom wynikającym z *dyrektywy azotanowej* w zakresie niewystarczającego wyznaczania wód wrażliwych i OSN poprzez nieuwzględnienie przy ich wyznaczaniu zasady przezorności, jak również eutrofizacji wód, w szczególności eutrofizacji Morza Bałtyckiego.

(dowód: akta kontroli tom I str. 50-62, 66, 284-323, 387)

Przedmiotowe rozporządzenie wydane zostało po upływie roku i pięciu miesięcy od sporządzenia ww. opracowania pt. „*Weryfikacji wyznaczania wód wrażliwych (..)*”, co wynikało z trwającego prawie rok procesu jego uzgadniania z wojewodami, który zakończył się dopiero w dniu 22 marca 2017 r.⁴⁰.

Projekt *rozporządzenia* RZGW w tej sprawie, z 11 kwietnia 2016 r., przewidywał określenie jako wody wrażliwe 497 JCW rzek i jezior oraz 41 punktów monitoringowych wód podziemnych. W wyniku uwzględnienia uwag wojewodów, liczba wód wrażliwych wskazanych w wydanym 23 marca 2017 r. rozporządzeniu wyniosła: w przypadku rzek i jezior 354 JCW (tj. o 143 JCW mniej), w przypadku wód podziemnych 32 punktów (tj. o 9 mniej).

W uzasadnieniu do ogłoszonego *rozporządzenia* wskazano m.in., że w toku uzgodnień projektu *rozporządzenia* z właściwymi wojewodami wykaz wód wskazanych do wyznaczenia jako wrażliwe został zweryfikowany poprzez wyłączenia z wykazu: części wód powierzchniowych, dla których na podstawie szczegółowej analizy wyników PMS oraz charakteru użytkowania zlewni nie zachodzą przesłanki do stwierdzenia, że występuje zagrożenie wystąpienia przekroczeń wskaźników eutrofizacji w związku z działalnością rolniczą lub występuje okresowy przepływ w ciekach, uniemożliwiający prowadzenie miarodajnego ich monitoringu; części wód położonych na terenie gmin miejskich; części wód podziemnych wskazanych jako zagrożone tylko na podstawie tendencji wzrostowej zawartości azotanów, a nie przekroczenia wartości co najmniej 40 mg/l. Do wykazu dodano wskazane przez wojewodów części wód powierzchniowych, dla których na podstawie analizy wyników PMS z 2015 r. oraz charakteru użytkowania zlewni stwierdzono wysokie przekroczenia zawartości azotanów pochodzenia rolniczego.

(dowód: akta kontroli tom I str. 294-323, 387)

1.6. W latach 2012-2016 do RZGW wpłynęły ogółem 24 pisma dotyczące opracowywanych rozporządzeń w sprawie wyznaczania wód wrażliwych i OSN w ramach trzeciego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej*. 12 z nich dotyczyło

³⁹ Rozporządzenie to zostało opublikowane w dziennikach urzędowych 11 województw: kujawsko-pomorskiego, lubelskiego, łódzkiego, małopolskiego, mazowieckiego, podkarpackiego, podlaskiego, śląskiego, świętokrzyskiego, warmińsko-mazurskiego, wielkopolskiego.

⁴⁰ Dyrektor RZGW przesłał projekt rozporządzenia do wojewodów do uzgodnienia 12 kwietnia 2016 r. Ostatnie uzgodnienie uzyskał natomiast w dniu 22 marca 2017 r. (data pisma wojewody).

rozporządzeń wydanych w 2012 r., a pozostałe 12 dodatkowych rozporządzeń wydanych w latach 2015-2016. Ich autorami byli posłowie na Sejm RP, przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli, kółka i izby rolnicze.

W pismach zwracano się o wyjaśnienie przyczyn wyznaczenia poszczególnych OSN, dokonanie ponownej analizy decyzji podjętych w tej sprawie oraz o rezygnację ich wyznaczenia. Jako uzasadnienie tych wniosków wskazywano na niezadowolenie rolników użytkujących grunty rolne na obszarze OSN.

We wszystkich przypadkach Dyrektor RZGW udzielił odpowiedzi, w których wyjaśnił powody wyznaczenia poszczególnych OSN oraz przyczyny nieuwzględnienia wniosków dotyczących rezygnacji z ich ustanowienia.

(dowód: akta kontroli tom I str. 192-195)

Ustalone
nieprawidłowości

Dyrektor RZGW określając wody wrażliwe i OSN w 2012 r. oraz w latach 2015-2016 w ramach trzeciego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej* nie uwzględnił w pełni wymagań określonych w art. 47 ust. 3 *Prawa wodnego* oraz kryteriów wskazanych w *rozporządzeniu w sprawie wyznaczania wód wrażliwych*, tj. m.in. nie przeprowadził kompleksowej analizy jakości wód pod kątem zawartości azotanów, oceny stopnia eutrofizacji, tendencji wzrostowej zawartości azotanów i tendencji do eutrofizacji. Przy wyznaczaniu wód wrażliwych i OSN nie była w pełnym zakresie stosowana zasada przezorności wynikająca z art. 191 ust. 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej i art. 6 ust. 2 *ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska*⁴¹, zgodnie z którą w przypadku działań mogących negatywnie wpływać na środowisko należy kierować się przezornością i podejmować wszelkie możliwe środki zapobiegawcze.

Weryfikację wód w celu wyznaczenia wód wrażliwych i OSN w trzecim cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej* Dyrektor RZGW ograniczył tylko do obszarów wskazanych w opracowaniu wykonanym w 2011 r. przez IUNG wiedząc, że nie identyfikowało ono wód zanieczyszczanych związkami azotu, wód wskazujących eutrofizację, wód wskazujących tendencję do eutrofizacji.

Przy wyznaczaniu wód wrażliwych i OSN w 2012 r. pominął (bez przeprowadzenia weryfikacji) informacje dotyczące dodatkowych obszarów występowania presji rolniczej, pochodzące z opracowania Uniwersytetu Warszawskiego z 2011 r., a przy wyznaczaniu w latach 2015-2016 dodatkowych wód wrażliwych i OSN – również informacje pochodzące z opracowania Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej – PIB Oddział w Krakowie z 2013 r. – co stanowiło naruszenie art. 3 ust. 4 *dyrektywy azotanowej*.

(dowód: akta kontroli tom I str. 109-124, 235-280)

Dyrektor RZGW wskazywał m.in., że postępowanie takie, wynikające z otrzymywanych dyspozycji z KZGW, było zgodne ze strategią ustaloną przez Ministra Środowiska i Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w reakcji na uzasadnioną opinię Komisji Europejskiej w sprawie naruszenia *dyrektywy azotanowej*.

(dowód: akta kontroli tom I str. 149-150, 353-354)

Wskazane w ww. wyjaśnieniach okoliczności nie zmieniają oceny NIK dotyczącej nieprawidłowego postępowania przy wyznaczaniu wód wrażliwych i OSN na terenie właściwości RZGW w trakcie trzeciego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej*.

⁴¹ Dz. U. z 2017 r. poz. 519, ze zm.

W ocenie NIK działania Dyrektora RZGW nie zapewniły prawidłowego i wystarczającego wyznaczenia wód wrażliwych i OSN w trakcie trzeciego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej*, co negatywnie wpływało na poziom zabezpieczenia wód na obszarze właściwości RZGW zanieczyszczeniami związkami azotu pochodzącego ze źródeł rolniczych. Najwyższa Izba Kontroli zauważa jednak, że wpływ na powyższe miały decyzje podejmowane na szczeblu centralnym.

NIK pozytywnie ocenia działania Dyrektora RZGW w zakresie wyznaczenia wód wrażliwych oraz OSN w ramach czwartego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej*, których efektem było objęcie OSN prawie 100% obszaru właściwości RZGW. Nie wpłynęło to jednak na zwiększenie poziomu zabezpieczenia wód przed ww. zanieczyszczeniami, z uwagi na nieopracowanie przez Dyrektora RZGW *programu działań zapobiegawczych* dla OSN wyznaczonego w tym cyklu.

2. Opracowanie i wdrożenie programów działań mających na celu ograniczenie odpływu związków azotu pochodzenia rolniczego

Opis stanu faktycznego

2.1. W okresie objętym kontrolą obowiązywały programy *działań zapobiegawczych* wprowadzone przez Dyrektora RZGW (w drodze rozporządzeń) w 2013 r. dla 19 OSN wyznaczonych w 2012 r. w ramach trzeciego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej*. Dotyczyły one OSN obejmujących powierzchnię 4 953,13 km², co stanowiło 52,94% powierzchni wszystkich OSN wyznaczonych w latach 2012-2016 oraz 4,44% obszaru właściwości RZGW. Obowiązywać miały przez okres czterech lat.

Dyrektor RZGW nie ustalił *programów działań zapobiegawczych* dla 32 OSN wyznaczonych w 2015 i 2016 r. w ramach trzeciego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej* o powierzchni 4 402,57 km².

(dowód: akta kontroli tom II str. 1-3)

Zgodnie z art. 5 ust. 1 *dyrektywy azotanowej*, Państwa Członkowskie Unii Europejskiej zobowiązane były w ciągu jednego roku od każdego dodatkowego wyznaczenia stref zagrożenia do ustanowienia *programów działań zapobiegawczych*.

Dyrektor RZGW wyjaśnił m.in., że dla OSN dodatkowo wyznaczonych rozporządzeniami z lat 2015-2016 nie wprowadzono *programów działań zapobiegawczych* z uwagi na rozpoczęte prace nad wyznaczeniem wód wrażliwych i OSN w ramach czwartego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej* oraz opracowywaniem dla nich *programu działań zapobiegawczych*. Projekt rozporządzenia Dyrektora RZGW określającego wody wrażliwe i OSN w ramach czwartego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej* *przesłany został do uzgodnienia* przez wojewodów w kwietniu 2016 r.

(dowód: akta kontroli tom I str. 154)

Do dnia zakończenia kontroli (29 grudnia 2017 r.), Dyrektor RZGW nie ustalił *programów działań zapobiegawczych* dla OSN, wyznaczonego na podstawie rozporządzenia z dnia 29 marca 2017 r.⁴³, w ramach czwartego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej*.

⁴² Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen cząstkowych dotyczących działalności w badanym obszarze: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny cząstkowej według proponowanej skali byłoby niemożliwe lub nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, należy zastosować ocenę opisową.

⁴³ Rozporządzenie Dyrektora RZGW w Warszawie z dnia 29 marca 2017 r. w sprawie określenia wód powierzchniowych i podziemnych wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszaru szczególnie narażonego,

Dyrektor RZGW wyjaśnił, że w trakcie uzgodnień projektu rozporządzenia określającego wody wrażliwe i OSN rozpoczęto prace dotyczące przygotowania programu działań zapobiegawczych. Prace Grupy roboczej zajmującej się opracowaniem programu zostały zakończone w maju 2017 r. i przekierowane, zgodnie z decyzją Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Środowiska, na dopracowanie programu działań zapobiegawczych przewidywanego do wprowadzenia na terenie całego kraju.

(dowód: akta kontroli tom I str. 154-155; tom II str. 44-45, 217-225)

2.2. We wszystkich ustalonych przez Dyrektora RZGW w 2013 r. programach działań zapobiegawczych, ustalono jednakowe środki zaradcze mające na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych.

Uwzględniono w nich środki zaradcze wskazane w pkt 1, 5 i 6 załącznika Nr 1 do rozporządzenia w sprawie programów działań zapobiegawczych, dotyczące: okresów, w których stosowanie nawozów nie jest wskazane; pojemności zbiorników lub płyt do składowania i przechowywania nawozów naturalnych i pasz soczystych oraz dawek i sposobów nawożenia.

Nie uwzględniono natomiast w całości środków zaradczych wskazanych w pkt 7 i 8 załącznika do rozporządzenia, dotyczących: użytkowania gruntów i organizacji produkcji na użytkach rolnych oraz minimalnej powierzchni „zielonych pól” oraz części wskazanych w pozostałych punktach załącznika: w tym m.in.:

- nawożenie pól na zboczach (pkt 2 załącznika): nie wprowadzono obowiązku zadarniania dróg spływu wód opadowych i koszenia trawy przynajmniej jeden raz w okresie wegetacji (o którym mowa w ppkt 8);
- stosowanie nawozów na glebach podmokłych, zalanych, zamrzniętych i pokrytych śniegiem (pkt 3 załącznika): nie wprowadzono wymogu stosowania nawozów mineralnych, a szczególnie azotowych i potasowych w sposób dawkowany po każdym pokosie/przepasieniu, w celu zmniejszenia niebezpieczeństwa strat tych składników do wody gruntowej, jak i ich nadmiernej akumulacji w materiale roślinnym (o którym mowa w ppkt 4);
- nawożenie pól w pobliżu cieków wodnych i stref ochrony wód (pkt 4 załącznika): nie wprowadzono postanowień wskazujących, że w odległości do 20 m od wód powierzchniowych nie można stosować nawozów naturalnych, a nawozy mineralne powinny być rozsiewane ręcznie (o którym mowa w ppkt 2)⁴⁴.

Część szczegółowych wymogów określonych w załączniku do rozporządzenia została w ww. programach działań zapobiegawczych złagodzona, poprzez wprowadzenie zapisów odsuwających w czasie termin początku ich obowiązywania lub ograniczających ich zastosowanie jedynie do części podmiotów prowadzących działalność rolniczą na terenach OSN:

- w §§ 17 i 19 programów działań zapobiegawczych, uwzględniono środki zaradcze określone w pkt 5 ppkt 3 i 5 załącznika Nr 1 do rozporządzenia, nakładające na prowadzących działalność rolniczą na terenie OSN obowiązek zapewnienia miejsca na obornik oraz zbiorników na gnojowicę i gnojówkę, w wielkości umożliwiającej ich przechowywanie przez okres co najmniej sześciu miesięcy. W § 24 ww. programów oraz w harmonogramie planowanych działań stanowiącym załącznik nr 7 do programów, wskazano jednak,

---

z którego odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć w granicach regionów wodnych: Środkowej Wisły, Łyny i Węgorapy, Niemna, Świeżej oraz Jarft.

⁴⁴ Zamiast wprowadzenia takich zapisów w § 32 pkt 2 programów działań zapobiegawczych, odwołano się do postawień § 3 ust. 5 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 16 kwietnia 2008 r. w sprawie szczegółowego sposobu stosowania nawozów oraz prowadzenia szkoleń z zakresu ich stosowania (Dz.U. z 2014 r., poz. 393), w którym określone zostały ogólnie obowiązujące zasady stosowania nawozów w pobliżu cieków wodnych.

że przedmiotowe wymogi wchodzą w życie na koniec obowiązywania programów;

- wymóg opracowywania planu nawożenia przez podmioty prowadzące działalność rolniczą na terenie OSN, o którym mowa w § 5 oraz w pkt 9 ppkt 6 i 7 załącznika Nr 1 do rozporządzenia, ograniczony został w programach działań zapobiegawczych (§ 37) do podmiotów i osób gospodarujących na powierzchni powyżej 100 ha użytków rolnych położonych na tym terenie.

W odniesieniu do ostatniego przypadku złagodzenia wymogów należy zaznaczyć, że Dyrektor RZGW wprowadzając ww. programy działań zapobiegawczych nie dysponował informacjami o średniej powierzchni gospodarstw położonych na terenie OSN dla których je opracowano oraz o liczbie gospodarstw o powierzchni do 100 ha zwolnionych z obowiązku sporządzania planu nawożenia w związku z wprowadzonymi w programach ograniczeniami dotyczącymi wymogów ich opracowania.

(dowód: akta kontroli tom II str. 32, 157-158, 161-163, 211-216, 271)

Dyrektor RZGW wskazał m.in., że w programach działań zapobiegawczych nie zostały uwzględnione w całości środki zaradcze określone w pkt 7 i 8 oraz część środków zaradczych wskazanych w pkt 2-4 załącznika Nr 1 do rozporządzenia, zgodnie z ustaleniami Grupy roboczej powołanej przez KZGW w celu opracowania wzorcowego programu działań zapobiegawczych. Działania wymienione punktach 7 i 8 są elementem kodeksu dobrej praktyki rolniczej i są przeznaczone do dobrowolnego stosowania przez rolników w ramach nieograniczania dostępu do uzyskania dofinansowania z programu rolnośrodowiskowego, przewidzianego jako instrument finansowy w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich⁴⁵. Działania te nie są przewidziane do obligatoryjnego stosowania zgodnie z załącznikiem III do dyrektywy azotanowej. Z uwagi na konieczność poniesienia kosztów inwestycyjnych związanych z dostosowaniem się rolników do wymagań określonych w §§ 17 i 19 programów działań zapobiegawczych, konieczne było określenie maksymalnego okresu przejściowego na ten cel. Obowiązek posiadania planu nawożenia został ograniczony do gospodarujących na powierzchni powyżej 100 ha użytków rolnych na terenie OSN w celu nieograniczania dostępu rolników do płatności rolnośrodowiskowej⁴⁶. Tworzeniu wzorcowego programu działań zapobiegawczych towarzyszyła m.in. konieczność usunięcia kolizji zapisów wynikających z tego programu z zapisami Programu Rolnośrodowiskowego, które miały miejsce w poprzednich latach w odniesieniu m.in. do wymogów dotyczących sporządzenia planów nawożenia. Dlatego złagodzone zostały wymogi wyłączające rolników z dostępu do Pakietu 1 – Rolnictwo Zrównoważone⁴⁷.

(dowód: akta kontroli str. 157-158, 161-163, 211-216, 257-260, 266-268)

Dyrektor RZGW wskazał ponadto, że programy działań zaradczych wprowadzone w 2013 r. uwzględniały w zakresie przyjętych środków zaradczych i harmonogramu ich realizacji zapisy wzorcowego programu działań zapobiegawczych

⁴⁵ Dalej także PROW.

⁴⁶ Określonego zgodnie z § 15 ust. 2 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 13 marca 2013 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Program rolnośrodowiskowy” objętego programem rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. poz. 361, ze zm.), w treści obowiązującej w 2013 r.

⁴⁷ W § 15 ust. 2 ww. rozporządzenia (w treści obowiązującej w 2013 r.) określono, że w przypadku pakietu wymienionego w § 4 ust. 1 pkt 1 (Pakiet 1) realizowanego na OSN, płatność rolnośrodowiskowa za realizację tego pakietu na tych obszarach jest przyznawana do działek rolnych, których łączna powierzchnia wynosi nie więcej niż 100 ha. W § 17 tego rozporządzenia określono, że płatność rolnośrodowiskowa nie przysługuje do działek rolnych za realizację zobowiązania rolnośrodowiskowego w ramach określonych pakietów lub ich wariantów, jeżeli wymogi tych pakietów lub wariantów są objęte programami działań mającymi na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych na obszarach szczególnie narażonych, zgodnie z przepisami Prawa wodnego. Wśród określonych w załączniku Nr 3 do rozporządzenia wymogów, które powinni spełniać ubiegający się o płatności rolnośrodowiskowe w ramach pakietu 1 Rolnictwo Zrównoważone wymieniono obowiązek opracowania co roku planu nawozowego oraz jego realizacji.

wypracowanego przez powołaną przez KZGW Grupę roboczą ds. rolnośrodowiskowych, z udziałem przedstawicieli resortu rolnictwa. Wypracowany wzorcowy *program działań zapobiegawczych* był odpowiedzią na zarzuty formalne wystosowane do Polski przez Komisję Europejską w wezwaniu do usunięcia uchybienia z dnia 30 września 2010 r. Podstawowym celem wzorcowego *programu działań zapobiegawczych* było poprawienie zapisów w stosunku do poprzednio obowiązujących *programów* w sposób umożliwiający usunięcie wskazanych przez Komisję Europejską uchybień. Zmiana podejścia w stosunku do dwóch poprzednich okresów wdrażania dyrektywy azotanowej, polegała m.in. na ujednoczeniu zapisów *programów działań zapobiegawczych* dla wszystkich wyznaczonych OSN w Polsce oraz uwzględnieniu w nich wyłącznie podstawowych wymogów *dyrektywy azotanowej*. Część środków zaradczych określonych w *rozporządzeniu w sprawie programów działań zapobiegawczych* nie mogła się znaleźć we wzorcowym *programie działań zapobiegawczych*, w związku z koniecznością dostosowania się do wymogów *dyrektywy azotanowej* oraz wewnętrznymi ustaleniami Grupy powołanej do jego opracowania dotyczącymi w szczególności nie ograniczania dostępu rolników do uzyskania płatności rolnośrodowiskowych w ramach PROW.

(dowód: akta kontroli tom II str. 157-158, 162)

2.3. Uwagi Komisji Europejskiej dotyczące niewłaściwej implementacji niektórych przepisów dyrektywy azotanowej w krajowych uregulowaniach, sformułowane w wezwaniu Komisji Europejskiej do usunięcia uchybienia (Naruszenie nr 210/2063)⁴⁸ odnosiły się również do *programów działań zapobiegawczych* wprowadzonych w ramach drugiego cyklu wdrażania tej dyrektywy (lata 2008-2012). Zamieszczone w nich zarzuty w sprawie *programów działań zapobiegawczych* ustalonych przez Dyrektora RZGW w Warszawie dotyczyły następujących ich postanowień:

- wprowadzających zakaz stosowania nawozów naturalnych w formie płynnej oraz mineralnych nawozów azotowych na gruntach o nachyleniu większym niż 10% tylko na gruntach pozbawionych okrywy roślinnej - zdaniem Komisji, zakaz nawożenia powinien odnosić się do wszystkich rodzajów nawozów (w tym nawozów naturalnych stałych, w formie obornika), a także nie być ograniczony do ziemi, która nie znajduje się pod okrywą roślinną;
- wprowadzających zakaz użycia nawozów na ziemi zamarzniętej i pokrytej śniegiem w okresie zimowym - zdaniem Komisji, zakaz ten powinien dotyczyć stosowania nawozów na ziemi zmarzniętej i pokrytej śniegiem bez względu na to czy dotyczy to okresu zimowego;
- pozwalających stosować nawozy mineralne, pod warunkiem ich rozrzucania ręcznego, w strefie ochronnej 20 metrów od wód - zdaniem Komisji, całkowity zakaz stosowania nawozów w tej strefie obejmować powinien również nawozy mineralne;
- określających okres (od początku grudnia do końca lutego), w którym stosowanie nawozów jest zabronione - zdaniem Komisji, okres zakazu stosowania nawozów naturalnego i organicznego rozpoczął się za późno na jesieni, ponieważ absorpcja azotu w późnym październiku i listopadzie jest bardzo ograniczona ze względu na ogólne warunki klimatyczne w Polsce;
- określających całkowitą maksymalną roczną dawkę azotu, która może być zastosowana na jeden hektar użytków rolnych (170 kg N/ha) - zdaniem Komisji uregulowania dotyczące tego zagadnienia nie wskazywały jednoznacznie, że ww. maksymalna dawka azotu ma również zastosowanie w przypadku

⁴⁸ Przesłanym przez KZGW do dyrektorów rzgw przy piśmie z 5 października 2010 r.

zastosowania zarówno nawozów w formie stałej (obornik), jak i płynnej (gnojowica).

Zastrzeżenia KE dotyczyły ponadto nieuwzględnienia wszystkich rodzajów:

- zwierząt hodowlanych (w tym drobiu) w tabeli określającej wielkość produkcji nawozów przez poszczególne zwierzęta, służącej do wyliczenia niezbędnej pojemności zbiorników na płynny i stały nawóz;
- upraw w tabeli pn. „pobranie składników na jednostkę plonu wybranych roślin uprawnych”.

Dyrektor RZGW, w piśmie z 25 października 2010 r. skierowanym do KZGW, przesłał projekt stanowiska odnoszącego się do ww. uwag Komisji Europejskiej, w którym wskazał m.in., że strona polska rozważy wprowadzenie całkowitego zakazu nawożenia wszystkimi rodzajami nawozów na zboczach powyżej 10% nachylenia bez względu na występowanie okrywy roślinnej oraz wydłużenie okresu, w którym stosowanie nawozów jest zabronione. Zaproponował uwzględnienie pozostałych uwag KE do *programów działań zapobiegawczych*.

(dowód: akta kontroli tom II str. 240-241, 277-327)

W *programach działań zapobiegawczych* wprowadzonych przez Dyrektora RZGW w 2013 r. nieuwzględnione zostały uwagi Komisji Europejskiej dotyczące zasad stosowania nawozów na gruntach o nachyleniu powyżej 10 %.

W kolejnych latach Dyrektor RZGW nie wprowadził zmian w tym zakresie do ww. *programów*, pomimo iż Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej w wyroku z dnia 20 listopada 2014 r., uznał za zasadny zgłoszony przez Komisję Europejską zarzut dotyczący niezgodności z *dyrektywą azotanową* zamieszczonych w prawie krajowym i *programach działań zapobiegawczych* zapisów określających zasady stosowania nawozów na gruntach o nachyleniu powyżej 10 %.

(dowód: akta kontroli tom II str. 1-31)

Dyrektor RZGW wyjaśnił, że weryfikacji zarzutów Komisji Europejskiej dokonywała Grupa robocza ds. rolno-środowiskowych, w której skład wchodził m.in. przedstawiciele rzgw, KZGW, Ministerstwa Środowiska, Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Poznaniu, Agencji Rozwoju i Modernizacji Rolnictwa. Efektem jej pracy było m.in. wypracowanie i wprowadzenie wzorcowego *programu działań zapobiegawczych* dla OSN wyznaczonych w trzecim cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej*. Dyrektor RZGW realizował wszystkie działania w zakresie wynikającym z zarzutów Komisji Europejskiej, stosownie do ustaleń podejmowanych na szczeblu centralnym. Po ogłoszeniu wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 20 listopada 2014 r. nastąpiła zmiana podejścia do wdrażania *dyrektywy azotanowej*. Zgodnie z decyzją resortów środowiska i rolnictwa zapadła decyzja o wprowadzeniu do procedowanej *ustawy Prawo wodne* zapisów o opracowaniu jednego *programu działań zapobiegawczych* dla całego kraju bez konieczności wyznaczania OSN, w celu usunięcia w całości zarzutów Komisji Europejskiej. Biorąc pod uwagę powyższe ustalenia i rozpoczęte w związku z tym prace, Dyrektor RZGW w Warszawie nie został upoważniony do dokonywania zmian w *programach działań zapobiegawczych* obowiązujących w trakcie trzeciego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej*.

(dowód: akta kontroli tom II str. 42-43, 45-46, 75-105, 231-233, 239, 258)

2.4. W *programach działań zapobiegawczych* wprowadzonych przez Dyrektora RZGW w 2013 r. nie określono sposobu identyfikacji producentów rolnych, stanowiących potencjalne źródło zanieczyszczenia wód azotanami oraz podmiotów odpowiedzialnych za dokonanie takiej identyfikacji.

(dowód: akta kontroli tom II str. 4-31, 158, 163)

Dyrektor RZGW wyjaśnił, że identyfikacji ww. producentów rolnych dokonują organy inspekcji ochrony środowiska w ramach kontroli rolniczych źródeł zanieczyszczenia i wypełniania obowiązków przez prowadzących działalność rolniczą na OSN. W programie działań zapobiegawczych nie przypisał nowych obowiązków tym organom, co wynika z faktu, iż dyrektor rzgw nie jest organem nadrzędnym w stosunku do tych jednostek.

(dowód: akta kontroli tom II str. 163)

2.5. Zgodnie z § 3 *rozporządzenia w sprawie programów działań zapobiegawczych*, projekty *programów działań zapobiegawczych* opracowanych w ramach trzeciego cyklu wdrażania *dyrektyw azotanowej*, poddane zostały uzgodnieniom z przedstawicielami organizacji rolniczych, użytkowników wód, organizacjami administracji samorządowej, służbami ochrony środowiska, organizacjami ekologicznymi i zainteresowanymi użytkownikami gruntów rolnych.

RZGW przekazało je do uzgodnień drogą mailową w dniu 23 marca 2012 r. W pismach przewodnich w tej sprawie podano m.in. adres strony internetowej na której udostępniono w formie elektronicznej projekty programów działań, informacje dotyczące wyników weryfikacji wód wrażliwych, formularze do składania uwag i opinii oraz formę i termin składania uwag (3 kwietnia 2012 r.).

RZGW nie dysponował szczegółowym wykazem użytkowników gruntów rolnych na OSN, w związku z powyższym do wszystkich gmin do których przekazano projekty *programów* do uzgodnień zwrócono się z prośbą o ich wyłożenie do publicznego wglądu w siedzibie gminy, w celu umożliwienia zapoznania się z ustaleniami oraz składania uwag i wniosków przez zainteresowanych, w tym m.in. przez użytkowników gruntów rolnych.

Zarządy Zlewni przeprowadziły w dniach 27 marca - 2 kwietnia 2012 r. spotkania konsultacyjne, w których uczestniczyli m.in. przedstawiciele właściwych wojewódzkich inspektoratów ochrony środowiska, regionalnych dyrekcji ochrony środowiska, stacji chemiczno-rolniczych, ośrodków doradztwa rolniczego, urzędów gmin i zainteresowani rolnicy.

(dowód: akta kontroli tom II str. 33-35, 160-161, 165-183, 328-348)

Rozpatrzenie zgłoszonych w ramach uzgodnień i konsultacji uwag do projektów *programów działań zapobiegawczych* odbyło się na spotkaniu 16-17 maja 2012 r. w siedzibie RZGW w Poznaniu, w którym wzięli udział przedstawiciele wszystkich zainteresowanych RZGW oraz Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. W efekcie prowadzonych prac, uzgodniono zakres zmian w projekcie wzorcowego *programu działań zapobiegawczych*.

Programy działań zapobiegawczych wprowadzone w 2013 r. przez Dyrektora RZGW, oparte zostały na wzorze programu, wypracowanym w ramach ww. prac.

(dowód: akta kontroli tom II str. 3-31, 160-161, 184-210)

2.6. W § 10 ww. *programów działań zapobiegawczych*, jako przewidywane efekty ich wdrożenia ustalono: poprawę w zakresie praktyk rolniczych stosowanych na OSN, zdobycie przez prowadzących działalność rolniczą na OSN umiejętności identyfikowania, przewidywania i rozwiązywania problemów, w szczególności z zakresu ochrony środowiska, występujących w obszarach gospodarowania rolniczego i ograniczenie negatywnego wpływu rolnictwa na jakość wód.

Określając w dziale V *programów* sposób monitorowania oraz dokumentowania jego realizacji oraz efektów wskazano m.in., że z prowadzonych działań sporządzana będzie sprawozdawczość w zakresie: monitoringu wód na OSN; monitoringu gleb i płytkich wód gruntowych na OSN; doradztwa i szkoleń dla prowadzących działalność rolniczą na OSN oraz działań kontrolnych na OSN. Sprawozdawczość prowadzić będą właściwe jednostki na zasadach określonych w przepisach

odrębnych, przekazując zebrane dane RZGW co najmniej raz w danym roku za poprzedni rok realizacji programu. Podmioty zobowiązane do sporządzania ww. sprawozdań zostały wskazane w załączniku Nr 7 do *programów pn. Harmonogram planowanych działań*.

Dyrektor RZGW w *programach działań zapobiegawczych* nie określił wzorów sprawozdań, ustalających np. szczegółowy zakres niezbędnych danych, na podstawie których RZGW mogłoby dokonać oceny efektów wdrożonego programu. W związku z zapytaniami wojewódzkich inspektorów ochrony środowiska odnośnie sposobu przekazywania danych niezbędnych do sprawozdawczości z zakresu prowadzonego monitoringu RZGW przygotowało i rozesłało wzory formularzy.

(dowód: akta kontroli tom II str. 6, 10, 31, 230, 261-262)

Dyrektor RZGW wyjaśnił, że w *programach działań zapobiegawczych*, w stosunku do poprzednich cykli ich wdrażania, wprowadzono zmiany dotyczące określenia sposobu kontroli oraz dokumentowania realizacji *programu*, wskazując organy właściwe do prowadzenia działań w ramach *programu*, powołane na podstawie przepisów odrębnych, lecz bez wskazywania konkretnego zakresu działania poszczególnych jednostek biorących udział w *programie*, co dawało możliwość wykorzystania ustawowo realizowanych przez nie działań. Powyższe wynikało z braku ustawowego upoważnienia RZGW w Warszawie do nakładania dodatkowych obowiązków na inne organy administracji publicznej.

(dowód: akta kontroli tom II str. 230)

W latach 2013-2016 podmioty/instytucje prowadzące działania monitorujące realizację *programów działań zapobiegawczych* przekazywały do RZGW sprawozdania, raporty lub wyniki badań. Właściwie terytorialnie wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska przekazywały wyniki badań monitoringowych wód podziemnych i powierzchniowych z terenu OSN oraz wyniki kontroli u prowadzących działalność rolniczą na OSN; wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego – raporty z przeprowadzonych szkoleń wśród rolników; powiatowe inspektoraty sanitarne – wyniki badań ujęć wodociągowych wód przeznaczonych do spożycia. Ww. dokumenty były przez RZGW przekazywane za pośrednictwem KZGW podmiotowi „MGGP S.A Obszar Inżynierii i Środowiska” mającemu opracować na zlecenie KZGW raport z realizacji *dyrektywy azotanowej* w okresie 2012 – 2016.

(dowód: akta kontroli tom II str. 36-38, 51-66)

Dyrektor RZGW nie dokonywał ewaluacji *programów działań zapobiegawczych* wprowadzonych w trakcie trzeciego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej*. Nie dokonywał analizy skuteczności ich realizacji oraz nie sporządził (po zakończeniu okresu obowiązywania *programów*) sprawozdań z ich wdrożenia, o których mowa w § 8 *programów*.

Dyrektor RZGW wyjaśnił, że akt prawny jakim jest rozporządzenie dyrektora rzgw wprowadzające *program działań zapobiegawczych* dla OSN nie wymaga przeprowadzenia oceny skutków regulacji, w związku z czym nie było podstaw do przeprowadzenia ewaluacji tych *programów*. Nie dokonywał analiz skuteczności *programów*, gdyż zgodnie z ustaleniami podjętymi na spotkaniu Grupy ds. rolno-środowiskowych w dniu 29 maja 2014 r., sprawozdanie dla Komisji Europejskiej z realizacji *dyrektywy azotanowej* przygotowane miało być na poziomie krajowym, bez konieczności przygotowania raportów regionalnych przez poszczególne rzgw. W harmonogramach planowanych działań stanowiących załącznik Nr 7

do *programów działań zapobiegawczych*, KZGW został wskazany, jako odpowiedzialny za sporządzenie czteroletniego raportu z ich realizacji.

(dowód: akta kontroli tom II str. 5, 10, 31, 163-164, 236)

W okresie 2012 – 2015 właściwe wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska przeprowadzały badania i ocenę występowania eutrofizacji w stosunku do 70 JCW powierzchniowych (na 85 JCW powierzchniowych zlokalizowanych na OSN objętych *programami działań zapobiegawczych*). Wyniki przeprowadzanych badań wykazały występowanie w tym okresie zjawiska eutrofizacji (z uwagi na presję rolniczą lub komunalną) w przypadku dwóch JCW („Morawka” i „Zgłowiączka wypływu z jez. Głuszczyńskiego do Chodeczki bez Chodeczki”), w przypadku których wykonywane w okresie wcześniejszym badania nie wykazały występowania tego zjawiska. Przeprowadzone w latach 2012-2015 badania nie wykazały występowania eutrofizacji w odniesieniu do 12 JCW, w przypadku których wcześniej przeprowadzane badania wykazały jej występowanie. W pozostałych przypadkach wyniki badań JCW w tym zakresie nie zmieniły się, w tym w przypadku 56 JCW zarówno w latach 2012-2015, jak i w okresie wcześniejszym stwierdzono występowanie eutrofizacji, a w przypadku 11 JCW nie stwierdzono jej występowania.

Nie zmieniły się wyniki badań przeprowadzanych przez wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska w stosunku do wszystkich czterech JCW podziemnych zlokalizowanych na terenie OSN posiadających programy działań zapobiegawczych. We wszystkich przypadkach w latach 2012-2015, podobnie jak w okresie wcześniejszym, stwierdzono występowanie zanieczyszczeń azotanami pochodzenia rolniczego w wymiarze powyżej 50 mgNO³/dm³.

(dowód: akta kontroli tom II str. 39-41)

Ustalone
nieprawidłowości

1. Dyrektor RZGW dla 25 dodatkowych OSN wyznaczonych w latach 2015-2016 nie ustanowił w ciągu roku od ich utworzenia *programów działań zapobiegawczych*, co stanowiło naruszenie z art. 5 ust 1 *dyrektywy azotanowej*.

(dowód: akta kontroli tom I str. 154; tom II str. 1-2)

Najwyższa Izba Kontroli zauważa brak właściwej transpozycji do przepisów krajowych art. 5 ust 1 ww. *dyrektywy*⁴⁹. Niemniej jednak mając na uwadze zasadę pierwszeństwa, zgodnie z którą prawo wspólnotowe ma wartość nadrzędną nad prawem krajowym oraz wszelkimi ustaleniami wewnątrz państwa członkowskiego, Dyrektor RZGW zobowiązany był ustalić przedmiotowe *programy* dla OSN dodatkowo wyznaczonych w terminie wskazanym w ww. *dyrektywie*.

2. W *programach działań zapobiegawczych* wprowadzonych przez Dyrektora RZGW w 2013 r. pominięto w całości lub w części środki zaradcze wskazane w pkt 2, 3, 4, 7 i 8 załącznika Nr 1 do *rozporządzenia w sprawie programów zapobiegawczych* oraz złagodzone część wymogów określających zakres zastosowania części środków zaradczych wskazanych w pkt 5 i 9 ww. załącznika, co zdaniem NIK mogło mieć negatywny wpływ na poziom ochrony wód przed zanieczyszczeniem azotanami pochodzenia rolniczego. Dyrektor RZGW przed wprowadzeniem ww. *programów* nie przeprowadził analiz w tym zakresie.

Przykładowo zamieszczony w *programach* zapis ograniczający obowiązek sporządzania planu nawożenia i bilansu azotu tylko do prowadzących działalność na OSN o powierzchni użytków rolnych powyżej 100 ha bez informacji o wielkości gospodarstw rolnych na poszczególnych OSN, mógł skutkować zwolnieniem

⁴⁹ W art. 47 ust. 7 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne, ustalono obowiązek opracowania przez dyrektora rzgw *programu działań zapobiegawczych* w ciągu dwóch lat od wyznaczenia przez niego OSN.

wszystkich lub większości gospodarujących na OSN z obowiązku sporządzania ww. dokumentów.

W ocenie NIK wskazane w wyjaśnieniach Dyrektora RZGW powody tej sytuacji, dotyczące m.in. konieczności poniesienia przez rolników znacznych nakładów inwestycyjnych w celu dostosowania się do wymagań bądź dążenia do nieograniczania dostępu rolników do płatności rolnośrodowiskowej, nie wypełniają dyspozycji określonej w § 1 ust. 2 *rozporządzenia w sprawie programów zapobiegawczych*, określającej okoliczności, w których dopuszczone jest ustalanie różnicowanych rodzajów, terminów i okresów obowiązywania środków zaradczych.

(dowód: akta kontroli tom II str. 32, 157-158, 161-163, 211-216, 271)

3. Dyrektor RZGW nie zmienił *programów działań zapobiegawczych* ustalonych w 2013 r. w celu ich dostosowania do wymogów *dyrektywy azotanowej*⁵⁰, w związku z wyrokiem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 20 listopada 2014 r., w którym uznano za zasadne zarzuty Komisji Europejskiej dotyczące nieprowadzenia w *programach działań zapobiegawczych* zakazu stosowania na gruntach nachylonych powyżej 10% wszystkich rodzajów nawozów, z uwagi na nieobjęcie tym zakazem odchodów zwierzęcych w formie stałej (obornika).

W ocenie NIK wskazane w zarzutach Komisji Europejskiej nieprawidłowości w *programach działań zapobiegawczych* dotyczące braku wprowadzenia zakazu nawożenia na gruntach nachylonych odchodami zwierzęcymi w formie stałej (obornikiem) mogły mieć negatywny wpływ na poziom eutrofizacji i w konsekwencji zanieczyszczenia wód związkami azotu pochodzenia rolniczego. W związku z powyższym zdaniem NIK Dyrektor RZGW powinien dokonać zmian w ustalonych programach działań zapobiegawczych w zakresie wskazanym w ww. wyroku.

(dowód: akta kontroli tom II str. 3-31, 42-43, 45-46, 75-15, 231-233, 239, 258)

4. Dyrektor RZGW podczas procesu uzgadniania i wprowadzania w życie w latach 2012-2013 *programów działań zapobiegawczych*, nie zastosował się do części wymogów określonych w *ustawie z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko*⁵¹, tj.:

- przekazując projekty *programów* do uzgodnień podmiotom wskazanym w § 3 *rozporządzenia w sprawie programów działań zapobiegawczych* ustalono 11-niowy termin składania uwag, podczas gdy zgodnie z art. 39 ust. 1 pkt 4 *ustawy*, powinien to być termin 21-dniowy;
- informacji o uzgadnianych projektach *programów* oraz o możliwości zgłaszania do nich uwag nie podano do publicznej wiadomości na zasadach określonych w art. 3 ust. 1 pkt 11 lit. c i d *ustawy* (w powiązaniu z treścią art. 39 ust. 1 *ustawy*);
- do przyjętych projektów *programów działań zapobiegawczych* nie opracowano i nie dołączono uzasadnienia zawierającego informacje o udziale społeczeństwa w postępowaniu oraz o tym, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione uwagi i wnioski zgłoszone w związku z udziałem społeczeństwa, co było niezgodnie z art. 42 pkt 2 *ustawy*;

⁵⁰ W dyrektywie azotanowej (motyw 11) wskazano, że programy działań powinny obejmować środki mające na celu ograniczenie rolniczego wykorzystania wszelkich nawozów zawierających azot oraz w szczególności ustalenie specjalnych ograniczeń dotyczących stosowania odchodów zwierzęcych pochodzących od zwierząt gospodarskich.

⁵¹ Dz. U z 2017 r. poz. 1405 ze zm. Dalej także: *ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku*.

- nie podano do publicznej wiadomości informacji o przyjęciu poszczególnych *programów działań zapobiegawczych* i o możliwościach zapoznania się z ich treścią, co było niezgodne z art. 43 pkt 1 *ustawy*.

(dowód: akta kontroli tom II str. 33-35, 264-265, 271-272)

Dyrektor wyjaśnił m.in., że pilny termin przewidziany na uzgodnienie projektów *programu działań zapobiegawczych* wynikał z konieczności przeprowadzenia tych prac w czasie umożliwiającym wydanie rozporządzeń Dyrektora RZGW w Warszawie wprowadzających program działań dla OSN do końca kwietnia 2012 r., w związku z koniecznością udzielenia przez Rzeczpospolitą Polską odpowiedzi na uzasadnioną opinię Komisji Europejskiej. Ponadto w świetle obowiązujących wówczas przepisów *ustawy Prawo wodne* uznano, że opracowywany przez dyrektora rzgw projekt programu działań nie stanowi projektu dokumentu wymagającego zapewnienia możliwości udziału społeczeństwa na warunkach określonych w *ustawie o udostępnianiu informacji o środowisku*, w zakresie sposobu przeprowadzenia konsultacji.

(dowód: akta kontroli tom II str. 264-265, 271-272)

W ocenie NIK, informacje dotyczące *programów działań zapobiegawczych* (w tym ich projektów), zgodnie z art. 9 ust. 1 pkt 3 *ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku*, były informacjami podlegającymi udostępnianiu w sposób w niej określony. Brak respektowania przepisów *ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku* mógł w znaczący sposób ograniczyć możliwość dotarcia podmiotów i osób zainteresowanych do informacji o ustalonych *programach działań zapobiegawczych* oraz prowadzonych pracach nad ich opracowaniem.

Ocena cząstkowa⁵²

W ocenie NIK Działania Dyrektora RZGW związane z opracowaniem i wdrożeniem *programów działań zapobiegawczych* dla OSN wyznaczonych w ramach trzeciego cyklu wdrażania *dyrektywy azotanowej* były niewystarczające i nie w pełni właściwe. Powyższą ocenę uzasadnia w szczególności: nieustalenie *programów działań zapobiegawczych* dla OSN wyznaczonych w 2015 i 2016 r.; pominięcie lub złagodzenie środków zaradczych ujętych w *programach działań zapobiegawczych* wprowadzonych w 2013 r. bez analiz dotyczących wpływu takich działań na poziom ochrony wód przed zanieczyszczeniem azotanami pochodzenia rolniczego; niestosowanie podczas procesu uzgadniania projektów ww. *programów* ze społeczeństwem, trybu postępowania określonego w *ustawie o udostępnianiu informacji o środowisku*.

Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że wpływ na ww. sytuację miały decyzje podejmowane na szczeblu centralnym.

IV. Wnioski

Wnioski
pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 *ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli*⁵³, z uwagi na wejście w życie z dniem 24 sierpnia 2017 r. art. 102-112 *ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne*⁵⁴ oraz w związku z utworzeniem, na mocy art. 239-251 tej *ustawy*, z dniem 1 stycznia 2018 r. państwowej osoby prawnej „Wody Polskie”, odstępuje od sformułowania wniosków pokontrolnych.

⁵² Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen cząstkowych dotyczących działalności w badanym obszarze: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny cząstkowej według proponowanej skali byłoby niemożliwe lub nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, należy zastosować ocenę opisową.

⁵³ Dz. U. z 2017 r., poz. 524.

⁵⁴ Dz. U. z 2017 r., poz. 1566.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla Prezesa Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK, Prezesowi przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Warszawie.

Warszawa, 22 stycznia 2018 r.

Kontrolerzy:

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Warszawie

Robert Bartosik
główny specjalista k.p.

Wanda Dąbrowska
główny specjalista k. p.